

component in the hybrid war. Analyzed the international image of Ukraine in the coordinates of the hybrid threats. The methods of Russian influence on the image of Ukraine.

Hybrid war is not the invention of XXI century. But what is remarkable about modern hybrid conflicts is that proportion of information and media impact is much bigger. As a result, there is urgent need to form hybrid answer and hybrid defeat against hybrid threats.

Information war against Ukraine aims not only destabilization and panic. It also aims to create as bad image of Ukraine in the world as possible. This process started in 2005 during first gas war. Ukraine was accused in stealing transit gas and not paying gas debts. Therefore, this image has to be broken and positive one has to be created and supported.

Russia uses and combines numerous methods of creating negative image of Ukraine. Russians try to use the person of former Ukrainian President, Victor Yanukovich, in order to put official Kiev under pressure and make its legitimacy questionable. Speculations on painful and debating points in Ukrainian history became usual. This instrument is not new, but effectively splits Ukrainian society. The pressure on Russia's partners in Europe in order to create coalition against sanctions and to cut Ukraine's support is growing. Russia also claims that Ukraine is not historically legitimated, divided country.

Although made some positive steps in the legislative regulation of the formation of the international image of Ukraine, however, remain a number of unresolved issues such as the lack of program coordination of information activities of state authorities in creating a positive international image of Ukraine.

Key words: *hybrid warfare, information warfare, international image, positioning, Ukrainian-Russian war.*

УДК 327:061

Седляр Ю. О.

доктор політичних наук, професор кафедри політології
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
(Миколаїв, Україна), E-mail: juliasedlyar@gmail.com

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ У МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Анотація. *Стаття розкриває основні концептуально-методологічні засади, що сформувався в зовнішньополітичному аналізі, щодо оцінки ефективності зовнішньої політики. Висвітлюються три головні напрями теорії зовнішньої політики: класичний, теорія прийняття зовнішньополітичних рішень, компаративістика, в рамках яких вирішується проблема визначення ефективності дипломатії. Оцінюються перспективи дослідження ефективності зовнішньої політики держав із різним статусом в сучасних міжнародних реаліях.*

Ключові слова: *аналіз зовнішньої політики, ефективність зовнішньої політики, метод, теорія міжнародних відносин, прийняття зовнішньополітичних рішень, компаративний аналіз.*

З остаточною руйнацією біполярності у світі не знизилася напруга в системі міжнародної взаємодії. Окрім того, світові процеси кінця ХХ – початку ХХІ ст. характеризуються зростанням чисельності і частоти міжнародних конфліктів, високим антагонізмом національних інтересів центросилових держав, що в сукупності призводить до суттєвих зрушень у структуризації міжнародно-політичного простору, появи нових викликів безпеці, механізмів реалізації зовнішньої політики.

Проблема оцінки ефективності зовнішньої політики є однією із найбільш важливих і у той же час полемічних у міжнародно-політичній науці. Вирішення даного завдання є складним і дискусійним питанням, як нам представляється, через те, що потребує чіткого розуміння цілі зовнішньополітичної діяльності, усвідомлення ієрархії пріоритетів, доцільності застосування відповідного інструментарію. У зв'язку із цим, теорії зовнішньої політики (в межах якої, передусім, і вирішується дане завдання) важко сформулювати єдині критерії результативності

зовнішньополітичної діяльності, що б задовольняли весь спектр методологічних підходів і співвідносилися із міжнародними реаліями. Тим не менш, досліджуване питання має суттєве практичне значення, адже вивчення зовнішньої політики держави націлене на надання перспективних рекомендацій у напрямі посилення її міжнародних позицій, підбору ефективних засобів реалізації національних інтересів. Останнє, вочевидь, можна зробити лише на підставі порівняння попередньої практики ведення зовнішньої політики, співвіднесення досвіду країн щодо використання механізмів здійснення зовнішньополітичних цілей. Таким чином експертне середовище знову ж таки повертається до вироблення теоретико-методологічних засад і критеріїв оцінки ефективності зовнішньої політики. Отже, у даній роботі ми спробуємо проаналізувати та узагальнити підходи до визначення успішності зовнішньої політики, що домінують у міжнародно-політичній науці.

Російський фахівець П. Циганков, відштовхуючись від класиків зовнішньополітичного аналізу, що піднімали дане питання у своїх працях, зокрема Г. Брука, Х. Віарда, Л. Джонсона, Дж. Ендікотта, Ф. Зелікова, Ч. Кеглі-мол., Д. Пеппа, Б. Сепіна, Р. Снайдера, Е. Уїткопфа, і підкреслюючи, що зовнішньополітичний аналіз сформувався на межі політології та теорії міжнародних відносин, при оцінці ефективності зовнішньої політики пропонує відштовхуватися від теоретико-методологічних надбань відповідних наукових напрямів. При цьому, як відзначає науковець, політологів цікавить проблема оптимізації внутрішніх ресурсів держави як запорука підвищення успішності зовнішньополітичної діяльності, у їх поле зору потрапляють способи і механізми прийняття зовнішньополітичних рішень [1]. Представники компаративної політології співставляють результати зовнішньополітичної діяльності країн. У межах даного підходу доречним може виявитися порівняння досягнень діяльності країн однакового статусу (наприклад, великих/ середніх/ малих). Фахівці з міжнародних відносин звертають більшу увагу на характер і специфіку міжнародного середовища.

З іншого боку, деякі експерти розглядають проблему успішності зовнішньої політики у контексті можливості підвищення ефективності інструментів її реалізації, зокрема дипломатичного та стратегічного характеру [2, с. 19]. Запропонований методологічний принцип, що виходить із розуміння компонентів зовнішньої політики у цілому, ми будемо розглядати тут як базовий. До його переваг, зокрема, можемо віднести те, що він надасть нам можливість продемонструвати максимально можливий спектр концептуально-методологічних підходів до визначення успішності зовнішньої політики [2, с. 272].

Визначений методологічний підхід із певною часткою умовності поділяють також А. Богатуров, М. Косолапов і М. Хрустальов [3]. Наприклад, М. Косолапов стверджує, що «зовнішня політика держави ... вимагає, щоб між теорією зовнішньої політики як явищем, з одного боку, й уявленнями про рушійні сили, механізми, шляхи і способи формування зовнішньої політики конкретного суб'єкта міжнародних відносин, з іншого, перебувала, поєднуючи їх, операційна концепція функціонування явища в певних умовах. ... Остання ж – ніщо інше, як модель зовнішньополітичного процесу, розроблена з опорою на спільні принципи і положення теорії зовнішньої політики як явища, теорії внутрішньої політики і теорії міжнародних відносин як середовища життєдіяльності суб'єкта міжнародних відносин і здійснення його зовнішньої політики» [4]. Об'єднання міжнародних і внутрішньополітичних факторів під час побудови концепції зовнішньої політики ще в 1981 р. запропонував авторський колектив під керівництвом В. Гантмана [5].

Дж. Фірон із Чиказького університету зазначає, що протягом 1987–1996 рр. в авторитетному виданні «Міжнародна організація» в 1/3 наукових публікацій так чи інакше досліджувався вплив внутрішніх чинників на успішність зовнішньої політики [6].

Важливість впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на ефективну реалізацію

зовнішньої політики підкреслювали у своїх працях Б. Буено де Месвіта та Д. Лелмен, Х. Мілнер, С. Петерсон, П. Хут, С. О'Хеллорен, Д. Вердієр, Г. Даунс і Д. Рок, К. Елман, Б. Рассет, Дж. Снайдер, Е. Стемм, Е. Кір, Дж. Легро, Р. Роузкранц і А. Штейн. Г. Кіссінджер, зі свого боку, написав: «Внутрішня організація – це не те, що не стосується справи ... Як мінімум, вона визначає соціальний ефект зовнішньої політики» [7].

При цьому під час оцінки ефективності зовнішньої політики будемо виходити з теоретичного принципу рівноваги, тобто припустимо, що внутрішні та зовнішні чинники однаково впливають на формування поведінки держави на світовій сцені, де жодний із факторів не є визначальним.

Вибір на користь такого підходу пояснюється тенденціями розвитку сучасних світових політичних процесів, зокрема глобалізації, взаємопов'язаності, збільшення транспарентності під час прийняття зовнішньополітичних рішень, за умови яких повної ізоляції будь-якої країни та відсутності зовнішнього впливу на неї не існує. Навіть тоталітарні/авторитарні режими так чи інакше зазнають впливу ззовні. Про це свідчить і те, що дедалі частіше громадяни, які відчули на собі вплив авторитарної системи, звертаються до інших держав із проханням надання політичного притулку, вимагають розширення демократичних свобод, підтвердження чому може стати хвиля революцій у Північній Африці та на Близькому Сході 2011–2013 рр., феномен яких З. Бжезинський назвав «політичним пробудженням мас» [8].

Отже, обраний у цьому дослідженні підхід наближений до теорії пенетративних систем В. Хенрідера [9]. Її основними ознаками є значний вплив зовнішньополітичних подій на формування внутрішньої політики та широкий консенсус у прийнятті внутрішньополітичних рішень.

До того ж сьогодні у світі серед розвинених держав переважають саме ті, які мають пенетративні політичні системи, адже, з одного боку, вони зазнають впливу міжнародного оточення, а з іншого – не варто забувати про те, що зовнішня політика задовольняє внутрішні потреби держави. Як бачимо, міжнародний контекст проникає в будь-яку систему і надає їй пенетративного характеру.

Дж. Розенау, один із засновників теорії зовнішньої політики, у дослідженні «Передтеорії та теорії зовнішньої політики» виділяє п'ять чинників, що визначають успішність зовнішньої політики (особистість лідера, його роль, специфіку державно-політичного устрою, суспільного ладу, системні ознаки міжнародних відносин) [10].

Отже, до факторів внутрішнього середовища, що забезпечують високу ефективність зовнішньополітичної діяльності відносять: 1) структурну здатність реалізувати національні інтереси (інституційна згуртованість); 2) професійну і персональну готовність до проведення зовнішньої політики (компетентність); 3) наявність легітимності внутрішньої (високий рівень підтримки зовнішньополітичного курсу населенням країни); 4) процедурну та інструментальну ефективність з важливих міжнародних проблем.

За М. Рихтком, аналіз процесу прийняття зовнішньополітичних рішень великих держав свідчить про те, що керівник країни немає ефективної структури, здатної управляти та контролювати зовнішньою політикою. Велике розмаїття відомств у виконавчій владі і складні взаємини між виконавчою та законодавчою владою призводять до того, що окремі відомства поводяться як автономні актори. Це спричиняє дві проблеми: 1) процес прийняття зовнішньополітичних рішень перетворюється на бюрократичне суперництво (замість визначення ієрархії пріоритетів); 2) унаслідок бюрократичної конкуренції рішення, що приймаються, виявляються частково реалізованими (Г. Аллісон, Ф. Зеліков) [2, с. 272]. Ш. Бретертон, М. Гроенлієр, Л. Ван Шаїк, Дж. Фоглер, наприклад, стверджують, що успішність зовнішньої політики залежить від ступеня прийняття спільних

цінностей, політичного консенсусу щодо зовнішньополітичної орієнтації країни. Проте, з чого складається політичний консенсус? Відповідаючи на дане питання, Ш. Бретертон, М. Гроенлієр пропонують визначати наявність політичного консенсусу за такими критеріями: 1) спільного ціннісного бачення ситуації; 2) здатності доходити згоди щодо визначення стратегічного напрямку/цілі зовнішньополітичної діяльності; 3) (у разі потреби) оперативної корекції зовнішньої політики, її установок та інструментів [11].

При цьому переважна більшість фахівців вказують на те, що консенсус між бюрократичними інститутами неможливий без підтримки переважною частиною населення стратегічного вектору зовнішньополітичного поступу держави. Через це останніми роками у західних міжнародно-політичних дослідженнях формується окремий напрям, що вивчає взаємозалежність та взаємообумовленість громадської думки і зовнішньої політики, а також роль ЗМІ у цьому процесі («ефект CNN»).

Не применшуючи ваги політичного консенсусу між бюрократичними агенціями як критерію успішності зовнішньополітичного процесу, деякі науковці вказують на серйозний недолік, що, на їх думку, перешкоджає можливості об'єктивного оцінювання - його невимірюваність. Так, наприклад, Д. Томас з Дублінського Європейського університету, який досліджує проблему у контексті спільної європейської зовнішньої політики, зазначає: «пропозиція включити «спільність норм і цінностей» як головний елемент політичного консенсусу концептуально прийнятна, однак надзвичайно непрактична, адже це змушує експерта шукати шляхи об'єднання установок еліти, населення та формальних конституційних засад, незважаючи на те, що вони часто є конфліктними» [12, р. 5]. Натомість науковець пропонує три основні критерії, від яких залежить успішність зовнішньої політики, зокрема: наявність конвергенційних пріференцій; політична визначеність (показує межі прийнятної поведінки на міжнародній арені); ефективна реалізація рішень [12, р. 6].

Хелен В. Мілнер, у свою чергу, розвиваючи теорію раціонального вибору, заявляє, що будь-яка модель аналізу зовнішньої політики з позиції унітарності країни є контрпродуктивною. Натомість дослідниця пропонує розглядати всі держави як поліархічні, де прийняття зовнішньополітичних рішень розподілене поміж двох або більше акторів (передусім законодавчою та виконавчою владою). Х. Мілнер конструює свою модель, побудовану на теорії дворівневої гри, що розглядає зовнішньополітичний процес на національному та міжнародному рівнях. Авторка стверджує, що взаємодія пріференцій внутрішньополітичних гравців, закладена у функціонування відповідних політичних інститутів, а також рівень їхньої поінформованості визначають можливості зовнішньополітичної діяльності та міжнародної кооперації [13].

Г. Аллісон, професор Гарвардського університету, також називає однією з ключових причин успішної зовнішньої політики ефективну роботу бюрократичних відомств. Т. Шеллінг в одній із ранніх робіт, присвячених вивченню окресленого питання, заявляє, що успіх зовнішньої політики визначається координацією роботи виконавчої та законодавчої гілок влади. Адже, як пише фахівець, «можливість вибору лінії ведення переговорів обмежується існуючими законодавчими актами ... Якщо виконавча влада реалізує зовнішню політику, вона розуміє, що її можливості регламентовані законом, і очевидним є те, що Конгрес не здатний змінити законодавство в короткий період під конкретну ситуацію» [14]. Варто підкреслити, що значення високого рівня міжвідомчої кооперації під час реалізації зовнішньополітичної діяльності вивчається в рамках структурно-функціонального підходу, сформованого і відносно автономного теоретичного напрямку в зовнішньополітичному аналізі (Д. Гернер, Т. Данн, С. Сміт, А. Хедфілд) [15].

Отже, до факторів внутрішнього середовища, що забезпечують ефективне

просування цілей зовнішньої політики, належать: 1) сформована нормативно-правова база ведення зовнішньої політики; 2) структурна здатність реалізувати зовнішню політику (інституційне забезпечення і згуртованість); 3) професійна і персональна готовність до проведення зовнішньої політики (компетентність); 4) наявність легітимності внутрішньої політики (високий рівень підтримки зовнішньополітичного курсу населенням країни); 5) володіння внутрішнім потенціалом для використання інструмента зовнішньої політики. Водночас дія цих чинників проявлятиметься по-різному залежно від того, яку політичну систему має досліджувана країна – демократичну, авторитарну чи тоталітарну [16].

Оскільки ефективність зовнішньої політики знаходить вияв і в потенціалі долати спротив міжнародного середовища, а в подальшому – у здатності країни зберігати позитивну динаміку в реалізації національних інтересів [17], звернемося до теорії міжнародних відносин, котра пояснює й показує можливості забезпечення міжнародної кооперації держав під час реалізації цілей зовнішньої політики.

М. Хьюбен коментує ситуацію так: «Забезпечення успішності на цьому рівні передбачає здатність досягати результату, утримуючи на мінімальному рівні спротив світового співтовариства. Інші учасники міжнародного життя не повинні протидіяти занадто сильно, адже їхня протидія здатна зробити ... політику занадто витратною і в цьому сенсі неприйнятною для еліти, що заблокує зовнішньополітичну лінію» [18]. Схожі умовиводи представлено й у праці Р. Клаттербака [19]

У контексті обговорення проблеми ерозії Вестфальської політичної системи, що винесла на порядок денний «виживання» держави в умовах глобалізованого світу (справедливості заради слід зауважити, що сама глобалізація є не головним викликом суверенітету, хоча її, як правило, розглядають основним стимулом у процесі «розмивання» національного суверенітету – Ю. С.) ефективність зовнішньої політики вимірюється здатністю зміцнювати суверенітет, протидіяти процесам, інститутам та агентам, що підривають принципи державності. Так, Р. Ліст, Л. Селемон, С. Соколовські зазначають, що останнім часом розширюється активність інститутів «глобального громадянського суспільства», що посідають «соціальну нішу» між системою держав і глобальним ринком, підмінюють державні структури, які нездатні оперативно реагувати на нові потреби суспільства [20]. І дійсно, часто надання реальної допомоги країнам, що розвиваються стало зоною відповідальності приватних, безприбуткових організацій та асоціацій [21]. До «адвокатів» національного суверенітету відносять традиціоналістів (реалізм), зокрема К. Уолтса, Дж. Міршаймера, Г. Кіссінджера.

З іншого боку, деякі автори вважають, що втрата національної незалежності, водночас може іноді розширювати зовнішньополітичні можливості держави та дозволяти їй встановлювати більш жорсткий контроль над подіями. Якщо розглядати проблему одночасно як з національної, так і з глобальної точок зору, переговори та угоди, засновані на міжнародних нормах і спрямовані на досягнення глобального консенсусу, іноді здатні розширювати можливі перспективи держави в найрізноманітніших сферах. А обмеженість національними кордонами, що існувала досі, трактується авторами як перешкода, що має бути подолана. Так, щоб вирватися з «пастки національного», наголошує британський вчений Е. Сміт, необхідно чітко розрізнити суверенітет та незалежність.

Полюшення націоналізму ґрунтуються переважно на ототожненні цих понять. З націоналістичних позицій економічна залежність, культурне різноманіття, військово, юридичне та технологічне співробітництво між державами автоматично ведуть до втрати незалежності, а з нею – і суверенітету. Однак, якщо визначати суверенітет як можливість впливати на події, що відбуваються політичними методами, тобто як ту ступінь, в якій державі вдається забезпечити добробут громадян і досягти успіху в зниженні безробіття, боротьбі зі злочинністю, захисту навко-

лишнього середовища, підтримці суспільної та військової безпеки, то розширення співробітництва та інтеграції, що припускає втрату незалежності, нерідко сприймається як зміцнення реального суверенітету. Здатність уряду політично контролювати події, що відбуваються, зростає по мірі підвищення рівня життя його підданих, забезпеченого угодами між окремими державами, так само як і зростанням їх технологічних і господарських можливостей. Інакше кажучи, обмеження суверенітету за допомогою делегування його на користь наднаціональних інститутів не скорочує зовнішньополітичних можливостей, а навпаки розширює їх.

Як зауважує У. Бек, аналізуючи дане питання, об'єднання суверенітетів вигідно з багатьох причин; так, воно сприяє зростанню безпеки та стабільності, усуває небезпеку конфліктів, скорочує військові витрати, а також активізує економічне і технологічне співробітництво. І тому в даний час має місце реальна «національна зацікавленість» у «денаціоналізації» – в об'єднанні суверенітетів заради вирішення національних проблем. Інакше кажучи, за глобалізації політична незалежність, заснована на національній винятковості, перетворюється на суверенітет, який передбачає включеність в транснаціональне співтовариство. З національних позицій міжнародне співпраця та інтеграція виглядають неминучим злом, «грою з нульовим результатом» між національним і міжнародним. З позицій політичної глобалістики дана взаємозалежність виступає «грою з позитивним результатом: чим більше отримують інші, тим більшого досягаємо і ми» [2, с. 272].

Дж. Най, зі свого боку, визначає невід'ємною атрибуцією зовнішньої політики великої (глобальної) держави розгалужену систему «soft power». В сучасних умовах успішність зовнішньої політики, перш за все, великих держав важливо оцінювати за такими характеристиками: 1) здатністю країн відстоювати свої інтереси за межами традиційної сфери міждержавних відносин; 2) можливістю діяти у середовищі недержавних суб'єктів, впливаючи на їх поведінку і просуваючи вигідні для себе рішення. Отже, у межах такого підходу важливим критерієм успішності зовнішньополітичної діяльності держави пропонується розглядати здатність управляти центрами транснаціональної активності [22].

Резюмуючи вищенаведене, наголосимо на тому, що міжнародна підтримка зовнішньополітичної діяльності країн забезпечується насамперед наявністю у них спільних цілей, високим ступенем взаємозалежності світових акторів, місцем їх у структурі міжнародної системи, їхньою цивілізаційною спорідненістю, що зумовлює подібність ціннісних систем. Одна держава допомагає іншій реалізувати цілі дипломатії й очікує у відповідь покращення власних позицій, що призводить до узгодження зовнішніх політик на світовій сцені. Отже, співробітництво відрізняється від неспівробітництва, в умовах якого держава вдається до односторонніх дій, не враховуючи їх наслідків для інших держав й у такий спосіб втрачає потенціал своєї дипломатії.

Тож в аналізі зовнішньої політики її ефективність прийнято розглядати у трьох площинах: 1) стартовий потенціал країни для реалізації конкретної програми дій; 2) здатність реально досягати бажаного результату за будь-яких обставин; 3) спроможність держави утримуватися у векторі поступального (відповідно до власне визначених завдань) руху за траєкторією від менш сприятливого міжнародного середовища до формування комфортних умов існування на світовій сцені. У різних ситуаціях можна оцінювати ефективність зовнішньої політики по кожному рівню окремо, але бажано застосовувати комплексний підхід для отримання об'єктивної інформації щодо здатності країни проводити успішну зовнішню політику. Для першого рівня головне – здатність швидко стартувати, зводячи до мінімуму можливу протидію внутрішнього і зовнішнього середовища. Це рівень переходу від заяв (ініціатив, планів, декларацій) до реальних дій, спрямованих на впровадження в життя задекларованих намірів. У цій площині результативність пов'язана із

своєчасністю і чіткістю заходів, що проводяться. Ефективність вдалого старту визначається як набором засобів і ресурсів, так і вмінням вдало ними розпоряджатися. На другому рівні визначальною є здатність досягати поставлених цілей незважаючи на обставини. Цей фактор залежить від статусу держави, а також від цілі, що вона перед собою ставить (глобальна, регіональна, локальна / високого рівня (стратегічна), низького рівня (тактична). На даному етапі важливо побудувати ієрархію цілей і виділити критичні цілі (такі, без досягнення яких країна не реалізує стратегічні за будь-яких умов). Неможливість реалізувати саме них навіть при успішному здійсненні інших цілей – знижує ефективність зовнішньої політики. Нарешті, третій рівень ефективності зовнішньої політики пов'язаний із здатністю держави зберігати позитивну динаміку зовнішньополітичної діяльності. Забезпечення результативності у цій площині передбачає вміння утримуватися на шляху до бажаної мети, зводячи до мінімуму рівень опору з боку зовнішнього середовища. Для успішності зовнішньополітичної діяльності на даному рівні інші суб'єкти міжнародних відносин не повинні активно протидіяти, інакше їх спротив може зробити зовнішню політику занадто витратною, що врешті-решт загрожуватиме блокуванням зсередини даної зовнішньополітичної лінії. У цій площині держава має чітко розуміти міжнародні реалії, маневруючи між міжнародними партнерами, вміти об'єднувати їх навколо розв'язання ключового для себе завдання, і що головне – вміти переконати інших учасників у перспективності, оптимальності рішення для них самих.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Цыганков П. Теория международных отношений: учебное пособие / П. Цыганков. – М.: Гардарики, 2002. – 590 с.
2. Седляр Ю. Аналіз та прогнозування зовнішньої політики: навчальний посібник / Ю. Седляр. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П.Могили, 2010. – 272 с.
3. Богатуров А. Очерки теории и методологии политического анализа международных отношений / А. Богатуров, Н. Косолапов, М. Хрусталев. – М.: Московский рабочий, 2002. – 390 с.
4. Косолапов Н. Внешняя политика и внешнеполитический процесс субъектов международных отношений / Н. Косолапов // Мировая экономика и международные отношения. 1999. - № 3. – С. 64.
5. Процесс формирования и осуществления внешней политики капиталистических государств / Под ред. В. Гантмана. – М., 1981. – 486 с.
6. Fearon J. Domestic Politics, Foreign Policy, and Theories of International Relations / J. Fearon // Annual Review of Political Science. – 1998. № 1. – P. 290.
7. Kissinger H. Domestic Structure and Foreign Policy / H. Kissinger // Daedalus.- 1969. -№ 95(2). – P. 504.
8. Бжезинский Зб. Последний суверен на распутье / Зб. Бжезинский // Независимая газета. –2006. – 17 февраля.
9. Мальський М. Теорія міжнародних відносин: Підручник / М. Мальський, М. Мацяк. – 3-тє вид. – К.: Знання, 2007. – 461 с.
10. Косолапов Н. Анализ внешней политики: основные направления / Н. Косолапов // Мировая экономика и международные отношения. - 1999. - № 2. – С. 79.
11. Groenleer M. United We Stand? The European Union's International Actorness in the Cases of the International Criminal Court and the Kyoto Protocol / M. Groenleer, L. Van Schaik // Journal of Common Market Studies. - 2007. - № 45. – P. 969-998.
12. Thomas D. Actorness and Effectiveness in EU Foreign Policy / D. Thomas / Paper prepared for Presentation at the UACES 40-th Annual Conference. – Bruges. – 6-8 September 2010. - P. 5, 6
13. Milner H. Interests, Institutions, and Information: Domestic Politics and International Relations / H. Milner. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press. 1997. - P. 86-87.
14. Schelling T. The Strategy of Conflict / T. Schelling: Cambridge, Harvard University Press, 1960. – 309 p.
15. Foreign Policy: Theories, Actors, Cases / S. Smith, T. Dunne. (Ed.). - Oxford: Oxford University Press, 2008. - P. 17-23.

16. Косолапов Н. Внешняя политика и внешнеполитический процесс субъектов международных отношений / Н. Косолапов // *Мировая экономика и международные отношения*. 1999. - № 3. - С. 72.
17. Журавлев А. Параметры эффективности внешней политики в зарубежной библиографии [Электронный ресурс] / А. Журавлев – Режим доступа www.intertrends.ru/twelfth/006.htm (Дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.
18. *International Crisis Management: the approach of European states* / M. Houben. – London, New York: Routledge, 2005. – P. 74.
19. Clutterbuck R. *International Crisis and Conflict* / R. Clutterbuck. – New York: St. Martin's Press, 1993. – 296 p/
20. Salamon L. *Global Civil Society: an Overview* [Electronic resource]. / L. Salamon, S. Sokolowski, R. List Baltimore, 2003– Access mode: www.jhu.edu/~ccss/pubs/pdf/globalciv.pdf (Accessed 20 august 2015)
21. Jackson R. *Sovereignty and its Presuppositions: Before 9/11 and after* / R. Jackson // *Political Studies*. – Volume 55 (Issue 2). – 2007. – June. – P. 301.
22. Nye J. *Soft Power* / J. Nye // *Foreign Policy*. – 1990. – № 80. – P. 153-171.

REFERENCES:

1. Tsygankov P. *Teoriya mezhdunarodnykh otnosheniy: uchebnoe posobie* [International relations theory: a tutorial]. – M.: Gardariki, 2002. – 590 s.
2. Sedliar Yu. *Analiz ta prohnozuvannya zovnishnoi polityky: navchalnyi posibnyk* [Analysis and forecasting of foreign policy: a tutorial]. – Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. P.Mohyly, 2010. – 272 s.
3. Bogaturov A., Kosolapov N., Khrustalev M. *Ocherki teorii i metodologii politicheskogo analiza mezhdunarodnykh otnosheniy* [Essays on the theory and methodology of political analysis of international relations]. – M.: Moskovskiy rabochiy, 2002. – 390 s
4. Kosolapov N. *Vneshnyaya politika i vneshnepoliticheskiy protsess sub»ektorov mezhdunarodnykh otnosheniy* [Foreign policy and the foreign policy process actors in international relations] // *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*. 1999. - № 3. – S. 64.
5. *Protsess formirovaniya i osushchestvleniya vneshney politiki kapitalisticheskikh gosudarstv* [The process of formation and implementation of the foreign policy of capitalist states]. – M., 1981. – 486 c.
6. Fearon J. *Domestic Politics, Foreign Policy, and Theories of International Relations* // *Annual Review of Political Science*. – 1998. # 1. – R. 290.
7. Kissinger H. *Domestic Structure and Foreign Policy* // *Daedalus*. - 1969. - # 95(2). – R. 504.
8. Bzhezinskiy Zb. *Posledniy suveren na rasput'e* [The last sovereign at the crossroads] // *Nezavisimaya gazeta*. –2006. – 17 fevralya.
9. Malskiy M., Matsiakh M. *Teoriia mizhnarodnykh vidnosyn: Pidruchnyk* [International Relations Theory: Textbook]. – 3-tie vyd. – K.: Znannia, 2007. – 461 s.
10. Kosolapov N. *Analiz vneshney politiki: osnovnye napravleniya* [Analysis of foreign policy: main trends] // *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*. - 1999. - № 2. – S. 79.
11. Groenleer M., Van Schaik L. *United We Stand? The European Unions International Actorness in the Cases of the International Criminal Court and the Kyoto Protocol* // *Journal of Common Market Studies*. - 2007. - # 45. – RR. 969-998.
12. Thomas D. *Actorness and Effectiveness in EU Foreign Policy* // Paper prepared for Presentation at he UACES 40-th Annual Conference. – Bruges. – 6-8 September 2010. - R. 5, 6
13. Milner H. *Interests, Institutions, and Information: Domestic Politics and International Relations*. – Princeton, NJ: Princeton Univ. Press. 1997. - RR. 86-87.
14. Schelling T. *The Strategy of Conflict*. – Cambridge, Harvard University Press, 1960. – 309 p.
15. *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases* / S. Smith, T. Dunne. (Ed.). - Oxford: Oxford University Press, 2008. - RR. 17-23.
16. Kosolapov N. *Vneshnyaya politika i vneshnepoliticheskiy protsess sub»ektorov mezhdunarodnykh otnosheniy* [The foreign policy and the foreign policy process actors in international relations] // *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*. 1999. - № 3. – S. 72.

17. Zhuravlev A. Parametry effektivnosti vneshney politiki v zarubezhnoy bibliografii [Parameters of efficiency of foreign policy in the foreign bibliography] [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.intertrends.ru/twelfth/006.htm>
18. International Crisis Management: the approach of European states. – London, New York: Routledge, 2005. – P. 74.
19. Clutterbuck R. International Crisis and Conflict. – New York: St. Martins Press, 1993. – 296 p.
20. Salamon L., Sokolowski S., List R. Global Civil Society: an Overview [Electronic resource]. – Access mode: www.jhu.edu/~ccss/pubs/pdf/globalciv.pdf
21. Jackson R. Sovereignty and its Presuppositions: Before 9/11 and after // Political Studies. – Volume 55 (Issue 2). – 2007. – June. – P. 301.
22. Nye J. Soft Power // Foreign Policy. – 1990. – # 80. – P. 153-171.

Седляр Ю. А., доктор политических наук, профессор кафедры политологии Николаевского национального университета имени В. А. Сухомлинского (Николаев, Украина), E-mail: juliasedlyar@gmail.com

Эффективность внешней политики в международно-политических исследованиях

Аннотация. *Статья раскрывает основные концептуально-методологические подходы, сформированные в рамках внешнеполитического анализа, относительно оценки эффективности внешней политики. Рассматриваются три главные направления теории внешней политики: классический, теория принятия внешнеполитических решений, компаративистика, которые направлены на решение проблемы определения эффективности дипломатии. Оцениваются перспективы исследования эффективности внешней политики государств с различным статусом в современных международных отношениях.*

Ключевые слова: *анализ внешней политики, эффективность внешней политики, метод, теория международных отношений, принятие внешнеполитических решений, компаративный анализ.*

Sedliar Y., doctor of political sciences, professor of the department of political science Nikolayev National University V. A. Sukhomlynsky (Nikolayev, Ukraine), E-mail: juliasedlyar@gmail.com

Foreign policy efficiency in international relations studies

Abstract. *The scope and content of the terms “foreign policy” and “diplomacy” have significantly widened, particularly under the new international circumstances of the post-Cold War period. It continues to consist, as all other policies, of a particular set of objectives which a state wants to attain in its relations with international partner. Today hardly any subject seems to escape being the legitimate subject of international relations. While, traditionally, foreign policy has always comprised those policies of security, defence and diplomacy which a state pursued in relation to the outside world, today’s comprehensive understanding of this policy domain comprises not only these fields of “high politics” but also other areas like economic policy, development policy, international trade as well as a growing number of the external aspects of some domestic policy fields.*

The paper intends to provide an introductory examination of the subject of foreign policy efficiency and in this general context, the nature, scope and definition of foreign policy; the impact of main theories and methods of international relations on foreign policy efficiency studies; dominated approaches and methods toward the study of foreign policy efficiency.

The article begins with the explanation of what the foreign policy is, draws on the compound elements of foreign policy, the domestic and international factors which define foreign policy efficiency. In hindsight there are three paradigmatic theories that explain approaches toward the study of foreign policy efficiency, such as political science, international politics theory and foreign policy decision-making.

The paper stresses that the effectiveness of foreign policy as a mechanism of the states’ national interests quarantine depends on the wide international political support of the foreign policy goals of the states on all stages of their implementations in the international arena. It is provided by the coincidence of their national interests on the world stage and foreign political attraction of the states to each others. The effectiveness of foreign policy also depends on such factors as the formed normative and legal base which define the principles and regulate the peculiarity of the foreign policy implementation; economic stability achieved through increase of productivity and exports, and development in areas such as public health, education and transportation, prosperity of the

citizens. The next domestic factors are: institutional providing of the foreign policy realization; the moderation of diplomacy goals the foreign policy is aimed at.

Key words: *foreign policy analysis, foreign policy efficiency, method, theory of international relations, foreign policy decision-making, comparative analysis.*

УДК 329

Кремена В. І.

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології ДНУ імені Олеся Гончара,
(Дніпропетровськ, Україна), E-mail: visnukDNU@i.ua

КОНЦЕПЦІЯ КАРТЕЛЬНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ПАРТІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ

Анотація. *Досліджуються основні характеристики концепції картельної політичної партії. Визначаються основні ознаки картельних політичних партій, державні інститути, що сприяють їх появі.*

Ключові слова: *партійна система, політична партія, картельна політична партія, партія «хапай усіх»*

Серед інших проблем, що досліджуються сучасною партологією важливими залишаються питання ідентифікації реальних суб'єктів партійної системи, що склалась в Україні, передумови їх виникнення, специфічні риси організації та взаємодії з іншими політичним інститутами.

Події, що відбувались в Україні протягом 2013-2014 років, мали значний вплив на політичну систему України в усіх її вимірах. Було поновлено Конституцію України в редакції 2004 р. Відбулось відповідне переформатування усіх вищих владних інститутів держави. Обраний Президент і Верховна Рада отримали легітимачію через позачергові вибори, в яких приймали участь нові партії, було сформовано новий склад Кабінету Міністрів. Розпочався процес реформування конституційних засад організації влади, який стосується різних її гілок та рівнів, від місцевого самоврядування до найвищого рівня.

Партійна система України, звісно, також зазнала суттєвих змін. З останніх можна відзначити повернення імперативного мандату та прийняття закону про державне фінансування парламентських політичних партій. Напередодні позачергових парламентських виборів 2014 року були усунуті від влади і фактично зійшли з політичної арени політичні партії, що до Майдану належали до складу пропрезидентської коаліції (Партія регіонів, КПУ). На їх базі виникли нові партійні проекти, посилилась конкуренція в сегменті виборців Партії регіонів за рахунок появи таких партій як «Наш Край» та «Відродження». Відбулось істотне переформатування також і серед політичних сил, які представляли нову владу. В рамках позачергових виборів до Верховної Ради 26 жовтня 2014 р. брали участь як стали партії, такі як «Батьківщина» та «Свобода», так і новостворені партії, утворені внаслідок відокремлення від вже існуючих або злиття з ними («Народний фронт», «Блок Петра Порошенка»), або утворені на базі громадських рухів, що виникли і набули популярності безпосередньо під час Майдану («Правий сектор»).

Різкі зміни в партійно-політичному спектрі стали відображенням не тільки зростання популярності нових лідерів, таких як П. Порошенко, В. Кличко, С. Семенченко, С. Соболєв, Д. Ярош та падіння популярності осіб, що асоціювались з режимом Януковича, але й змін електоральних уподобань громадян, зростання кількості прихильників європейського курсу розвитку України, зменшення кількості прихильників розвитку зв'язків з Росією. Частина раніше активних виборців не знайшли серед нових партій відповідників їх усталеним партійним